

Asia: VN/10363/2022

Synnyttäneen äidin selvittäminen ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevan sääntelyn uudistaminen; työryhmämietintö

Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen

Lausuntonne:

-

Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

Lausuntonne:

-

Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen tai kumoaminen tuomioistuimessa

Lausuntonne:

-

Suostumus tutkimuksen edellytyksenä

Lausuntonne:

-

Tutkimus haudatusta vainajasta

Lausuntonne:

-

Aiemmat oikeusgeneettiset tutkimustulokset ja aiemmin otetut kudokset

Lausuntonne:

-

Muuta

Lausuntonne:

Synnyttäneen äidin selvittäminen ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevan sääntelyn uudistaminen (työryhmän mietintö)

1. Lausuntopyyntö

Lausuntopyynnössä lausunto on pyydetty jakamaan seuraavien kohtien mukaisesti:

- Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen
- Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen Digi- ja väestövirastossa
- Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen tai kumoaminen tuomioistuimessa
- Suostumus tutkimuksen edellytyksenä
- Tutkimus haudatusta vainajasta
- Aiemmat oikeusgeneettiset tutkimustulokset ja aiemmin otetut kudosnäytteet
- Muuta
- Vaikutusarvioinnit

Erityistä huomiota on pyydetty kiinnittämään vaikutusarviointeihin. Vaikutuksiin on luettu myös ehdotuksen yhteiskunnalliset vaikutukset, joihin on luettu vaikutukset lapsiin ja perheisiin. Yhteiskunnallisena vaikutuksena on selvityksessä pidetty ehdotusten merkitystä lasten ja heidän biologisten vanhempiensa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Perustuslain mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa laillisuusvalvontatehtävässään perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Arvioin seuraavassa selvityksen tärkeimpiä ehdotuksia erityisesti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta ottaen huomioon ehdotuksen vaikutukset niiden toteutumiseen.

Tuon lisäksi esille erään muun havaintoni.

2. Mahdollisuus äitiyden selvittämiseen, vahvistamiseen ja kumoamiseen

Selvityksen tärkein ehdotus puuttuu ongelmaan, joka koskee erityisesti kansainvälistä suojelua saavien ja muiden maahanmuuttajataustaisten lasten sekä heidän vanhempiansa oikeuksien toteutumista.

Eräistä maista on vaikeaa tai jopa mahdotonta saada sellaisia asiakirjoja, joiden perusteella Digi- ja väestövirasto voisi kirjata luotettavat oikeudellista vanhemmuutta koskevat tiedot väestötietojärjestelmään. Kun julkisesti luotettavaa tietoa oikeudellisesta vanhemmuudesta ei ole, vanhemmalla ei ole mahdollisuutta esimerkiksi lapsensa huoltajuuteen. Vanhemmat eivät siten voi esimerkiksi päättää lapsensa huoltajina lastaan koskevista asioista, kuten kasvatuksesta, uskonnosta tai koulutuksesta. Tilanne ei käsitykseni mukaan ole vanhempien eikä lapsen oikeuksien mukainen. Lapsella on oikeus huoltajaan tai huoltajiin sekä oikeus siihen, että huoltajuus voidaan vahvistaa lapsen vanhemmalle.

Kuvatun kaltaisissa tilanteissa voidaan kuitenkin käynnistää isyyden selvittämismenettely, ja isyys on mahdollista vahvistaa sen tuloksena. Suomen lainsäädäntö ei kuitenkaan mahdollista lapsen äidin äitiyden selvittämistä eikä vahvistamista vastaavalla tavalla. Oikeuskäytännössä on selvityksen mukaan ollut yksittäisiä tapauksia, joissa äitiys on kuitenkin vahvistettu soveltaen analogisesti isyyden selvittämistä ja vahvistamista koskevaa lainsäädäntöä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on esimerkiksi ratkaisuisaan Grönmark v. Suomi (6.10.2010, no 17038/04, erityisesti kohdat 39–40) ja Backlund v. Suomi (6.10.2010, no 36498/05, erityisesti kohdat 37–38) sekä niissä mainituissa muissa ratkaisuisaan todennut, että henkilön oikeus tuntea omat vanhempansa kuuluu ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisen yksityiselämän suojan piiriin. Tähän on katsottu kuuluvan myös oikeus saada oikeudellinen vahvistus lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle.

Ihmisoikeustuomioistuin on myös katsonut, että valtiolla on positiivinen velvollisuus turvata menettely, joka mahdollistaa tosiasiallisen perheen jäsenille perhesiteen oikeudellisen vahvistamisen (esim. Marckx v. Belgia 13.6.1979 EIT: A-31, Keegan v. Irlanti 26.5.1994, 16969/90, Kroon and others v. Alankomaat 27.10.1994, 18535/91, Moretti ja Benedetti v. Italia 27.4.2010 no 16318/07).

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 7 artikla turvaa lapselle oikeuden rekisteröintiin heti syntymänsä jälkeen sekä muun ohessa oikeuden, mikäli mahdollista, tuntea vanhempansa ja olla näiden hoidettavana.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissa nro 22 (Lasten ihmisoikeuksia koskevista yleisperiaatteista kansainvälisen siirtolaisuuden yhteydessä 2017) on kiinnitetty huomiota lapsen ja hänen perheenjäsentensä mainitussa 7 artiklassa turvattujen oikeuksien toteutumiseen

syrjimättömyysperiaatteen mukaisesti riippumatta esimerkiksi siitä, onko lapsella mukana henkilöasiakirjoja (kohta 21).

Käsitykseni mukaan mahdollisuus lapsen äidin äitiyden sujuvaan selvittämiseen ja vahvistamiseen isyyttä vastaavalla tavalla turvaisi lapsen ja hänen vanhempiansa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen nykyistä paremmin.

3. Muut seikat

Totean, että selvityksessä esitetyt ehdotukset ovat mielestäni keskeisiltä osiltaan kannatettavia. Minulla ei ainakaan tässä vaiheessa ole aihetta lausua enemmän ehdotetuista lainsäädännön muutoksista.

Otan kuitenkin esille yhden yksityiskohdan, joka koskee käsitettä ”synnyttänyt äiti”.

Työryhmän selvityksessä on nähdäkseni lapsen biologisesta äidistä käytetty nimitystä synnyttänyt äiti. Termiä käytetään myös voimassaolevassa vanhemmuuslaissa. Nykyinen vanhemmuuslaki ei kuitenkaan edellytä, että synnyttäneellä äidillä olisi välttämättä geneettinen yhteys syntyneeseen lapseen (HE 132/2021 vp s. 44–45).

Nähdäkseni ehdotus merkitsisi siten tavallaan nykyisen vanhemmuuslain mukaisen käsitteen soveltamisalan laajentumista. Ehdotuksen mukaan synnyttänyt äiti voitaisiin todeta myös oikeusgeneettisin vanhemmuustutkimuksin.

Hedelmöityshoidoissa on mahdollista käyttää luovutettuja munasoluja, eikä tällä ole käsitykseni mukaan vaikutusta synnyttäneen äidin oikeudelliseen asemaan. Äitiyden kumoaminen ei kuitenkaan tulisi näissä tilanteissa kysymykseen, sillä ehdotus sisältää sen estävän erityissäännöksen (ehdotuksen 45 §).

Parhailtaan on lausunnolla myös oikeusministeriön julkaisema selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytysjärjestelyn sallimisesta Suomessa (Oikeusministeriön julkaisuja ym. 2023:18). Sijaissynnytyksissä voidaan käyttää hedelmöitykseen muunkin naisen kuin synnyttäjän omia sukusoluja. Tällöinkään synnyttäneellä äidillä ja lapsella ei ole yhteistä geneettistä perimää. Ehdotettua erityissäännöstä (45 §) sovellettaisiin nähtävästi myös näihin tilanteisiin.

Johtopäätös olisi nähdäkseni kuitenkin se, että synnyttänyt äiti voisi olla yhtäältä se, josta lapsi polveutuu geneettisesti, mutta toisaalta myös se, joka on synnyttänyt lapsen ilman, että hänellä olisi geneettistä yhteyttä lapseen. Mielestäni olisi hyvä vielä harkita, olisiko äitiyden eri toteutumistavat syytä erottaa myös käsitteellisesti toisistaan. Erilaiset synnyttäneen äitiyden merkitykset saattaisivat johtaa sekaannuksiin ja näin vaikeuttaa muutoinkin vaikean lainsäädännön soveltamista.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio

Vaikutusarvioinnit

**Oikeusministeriö pyytää kiinnittämään lausunnossa huomiota erityisesti vaikutusarviointeihin.
Lausuntonne:**

-

Kurki-Suonio Kirsti
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin